

Florin Gogâltan, George G. Marinescu, *Aur pentru zei. O descoperire aparținând epocii bronzului de la Bistrița-Dealul Târgului (nord-estul Transilvaniei) / Gold for the Gods: A Bronze Age Discovery from Bistrița-Dealul Târgului (North-East Transylvania)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2018, 103 p.

Sfârșitul de an ne aduce o contribuție arheologică demnă de a fi semnalată. Noua apariție editorială, într-o ediție bilingvă, face parte din rândul acelei categorii reprezentată minoritar în arheologia românească: cartea de popularizare, dar scrisă cu rigoarea unei lucrări științifice. Autorii sunt doi specialiști deja consacrați în cercetarea epocii metalelor din arealul carpatic: Florin Gogâltan (Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca) și George G. Marinescu (Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud).

Începutul poveștii ... (p. 7-11), primul capitol, de fapt, ne prezintă, cum s-ar spune, *obiectul și pretextul*. Obiectul este un vas din aur care, alături de două alte obiecte din bronz, a fost descoperit în anul 2014 cu detectorul de metale. Cum legislația românească privitoare la astfel de descoperiri este, încă, poate prea puțin cunoscută de către arheologi, dar mai ales de publicul larg, autorii fac o prezentare binevenită a dispozițiilor legale în domeniu. Astfel, cei interesați sunt familiarizați cu condițiile de deținere a unui detector, utilizarea sa, precum și cu procedura în baza căreia obiectele găsite trebuie predate autorităților competente.

Urmează, în al doilea capitol, *Puțină geografie* (p. 12-17), care ne ajută să înțelegem caracteristicile geografice zonale în care au evoluat comunitățile preistorice, în relație cu resursele naturale, dar și cu presupusele drumuri comerciale.

Capitolul *Dealurile Bistriței și comunitățile Wietenberg (cca. 2000/1900 – cca. 1400 a.Chr.)* (p. 18-38) face trecerea de la geografie la arheologie. Cititorul este introdus în problemele culturii Wietenberg, dar îi sunt prezentate și modelele teoretice, moderne, de analiză spațială a unor descoperiri la nivelul unor microzone. Astfel de modele pot genera un limbaj alternativ, în condițiile în care singurul azimut al arheologiei contemporane, până nu demult, a fost cel oferit de analiza culturii materiale. Pornind de la un model ideal de delimitare a teritoriului așezării din epoca bronzului de pe *Dealul Târgului*, stabilit doar pe baza razei optime de vizibilitate, s-a trasat un areal imaginar, controlabil în mod direct de către cei care locuiau pe respectiva înălțime. În acest areal nu s-a aflat nicio locuire contemporană, deci erau probabil singurii posesori ai întinsului teren din jur. Abia mai târziu zona dovedește o dinamică umană diferită, mult mai intensă, de la

locuiri, la locuri de înmormântare sau alte dovezi ale prezenței umane, însumând peste 20 de descoperiri, databile între 1700 și 1400 a.Chr.

Săpăturile arheologice (p. 39-52) au fost realizate pe locul indicat de descoperitori ca fiind cel unde s-ar fi găsit obiectele din metal, respectiv vasul din aur și cele două obiecte din bronz (un topor și o daltă), însă fără niciun rezultat. Sondajele au continuat, în schimb, cu rezultate neașteptate, pe o înălțime de pe aceeași culme (alt. 651,7 m), unde „detectoriștii” ar fi găsit un ac din bronz cu capul rulat (*Rollenkopfnadeln*). S-a putut demonstra, astfel, că piesa metalică provenea dintr-o locuire Wietenberg, necunoscută până atunci (după Chidioșan, fazele II și III), ce ocupa atât platoul superior, cât și pantele, pe care s-au amenajat mai multe terase antropice. Identificarea resturilor unor structuri de locuire, dar și a unui bogat și, mai ales, divers material arheologic a permis recuperarea unor informații importante privitoare la inventarul locuirilor Wietenberg situate în zonele dealurilor înalte. Au fost descoperite, însă, și urme de locuire aparținând comunităților Coțofeni și epocii dacice.

Descoperirile arheologice (p. 53-82) reprezintă capitolul care cuprinde și partea cea mai spectaculoasă a lucrării. Este vorba, în primul rând, de prezentarea unui vas de aur, care s-ar fi găsit la cca. 700 m de locuirea identificată arheologic, deșu fiind la mică adâncime sub solul de pădure actual. Raritatea deosebită a unor astfel de vase ne obligă să zăbovim puțin asupra descoperirii. Recipientul este mic (diametrul maxim de 12 cm și înălțimea de 9,4 cm, încorporând 321,61 g de aur) și a fost realizat prin baterea aurului la rece, până la obținerea formei dorite. Acesta poate fi descris ca o ceașcă cu corpul pântecos și profilul în formă de „S”, prevăzută cu o toartă ce se supraînălța din buză. Analiza metalului, prin metoda EDX (*Energy dispersive X-Ray*), a indicat folosirea unui aliaj natural de aur și argint (*electrum*), care explică culoarea galben-deschisă a metalului, posibil din zona de zăcăminte învecinate de la Anieș-Rodna. Decorul vasului acoperă părțile decorate și în cazul vaselor ceramice, iar ornamentele sunt similare și au fost realizate cu o dălțiță bine ascuțită: 66 de triunghiuri hașurate înlănțuite, caneluri oblice (care încing partea mediană), benzi încizate oblic, volute (sub toartă) și spirală (pe fund) (**fig. 1/1**). Ajunși în acest punct al prezentării, dorim să subliniem un aspect important relevat de cercetarea arheologică a locuirii învecinate. Între fragmentele de vase ceramice se regăsesc unele cu decor identic motivelor de pe vasul de aur și, mai cu seamă, o serie de spirale în relief, care aduc foarte mult cu spirala obținută pe fundul vasului din metal. Aceste asemănări, o spun și autorii cercetării, constituie un argument în plus privitor la proveniența locală a recipientului din metal prețios.

Datarea vasului între anii 1900 și 1700 a.Chr. îi asigură locul de *cel mai vechi vas de aur* (s.n.) realizat de meșterii locali din Bazinul Carpatic, mult mai timpuriu decât vasele similare din „fostul comitat Bihor” și de la Biia (**fig. 1/2**). O altă observație demnă de reținut este aceea că descoperirea datează chiar dinaintea vaselor de aur ale „lumii minoico-miceniene”, deci este mai veche și decât acestea.

Urmează ... și *sfârșitul poveștii* (p. 83-90), un loc generos de expunere a pașilor care au condus la recuperarea vasului și a informațiilor legate de acesta, a etapelor cercetării și, nu în ultimul rând, de reconstituire a datelor care pot sugera o

explicație pentru utilitatea vasului de aur în cursul epocii bronzului. Sunt, desigur, aspecte, multe interdisciplinare, pe care le lăsăm pe seama cititorului cărții să le descopere.

Dorim doar să mai insistăm, la finalul acestei prezentări, asupra câtorva aspecte care se dezvăluie cu valoare de învățăminte. În primul rând, remarcăm conlucrarea profesională perfectă între cei care au concurat la recuperarea informațiilor istorice: organele de anchetă judiciară, echipa de arheologi și alți specialiști, autorități locale și instituția muzeală bistrițeană. Toți s-au implicat într-un proiect, deloc facil, care, în final, ne-a ajutat „să înțelegem mai bine una dintre cele mai spectaculoase descoperiri arheologice făcute în ultimii ani în România” (p. 83). Cu alte cuvinte, un exemplu de bune practici, cu costuri care nu au fost ușor de suportat de o instituție bugetară, dar care au fost surmontate în condițiile în care cineva a știut să *explice* importanța descoperirii, iar altcineva a știut să *înțeleagă* valoarea ei. Iată, probabil, verbele de care avem nevoie pentru colaborări viitoare.

Ce am învățat din experiența unor descoperiri ale celor numiți, în sens peiorativ, „detectoriști”? În primul rând, că mai avem multe de învățat. Am învățat apoi, din acest demers, că o conlucrare este absolut necesară și că, pentru arheolog, rolul său în această echipă este să recupereze informația istorică și contextele care o generează, dar și să *ofere credibilitate* unor date aflate la granița dintre legendă și adevăr. Atunci când vom ști, cunoscând și legislația țării, să avem comportamentul adecvat în astfel de situații, vom putea și evita pe viitor eventualele abuzuri care pot afecta un demers judiciar firesc. Sunt atât de multe cazurile de recuperare doar a pieselor găsite (vezi cazul celor din zona Munților Șureanu, majoritatea excepționale) și atât de multe situațiile în care arheologul nu a venit în urma braconierului de patrimoniu să reconstituie și să recupereze contextul istoric, necesar unui dosar complet de artefact. Și mai este ceva: atunci când „detectoristul” nu va dori să facă pe arheologul, când arheologul nu va dori să facă pe polițistul de patrimoniu, când polițistul nu va dori să joace rolul procurorului de caz, și când cei din urmă nu vor dori să joace rolul arheologului (și exemplele pot continua...), probabil că vom putea vorbi și de o normalitate a lucrurilor din „arheologia furtului” în România, despre care vorbesc mai toți, dar nu mișcă un deget mai nimeni.

Dacă semenii noștri de acum câteva mii de ani au adus tribut zeilor un frumos vas de aur, depus pe unul dintre dealurile Bistriței actuale, faptul că lucrarea *Aur pentru zei* apare sub zodia Anului European al Patrimoniului, îl apreciem tot ca pe un tribut pe care autorii îl aduc disciplinei noastre. Să le mulțumim și să îi felicităm pentru realizare!

Cristian Ioan POPA*

* Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, România; e-mail: cristi72popa@yahoo.com.

1a

1b

2a

2b

Fig. 1. Vasele de aur din epoca bronzului de la Bistrița (1a-1b) și Biia (2a-2b)
(după Florin Gogâltan și George G. Marinescu)